

ging om te gaan vliegeren, het contact met de werkelijkheid te verliezen, je kunt ze daarom maar beter kort houden.

Een Franse arts maakte de volgende analogie: iemand die in de buitenlucht aan het sjouwen is, krijgt eelt op zijn handen en zijn armen worden een en al spierbundel. Op dezelfde wijze zou een teveel aan geestelijke activiteit leiden tot verharding, in dit geval van het brein. Door die verharding is het brein uiteindelijk niet meer in staat om ideeën met elkaar in verband te brengen. De medische prognose is in dat geval niet gunstig: de geest is gedoemd te dementeren.

Hoe abstracter of complexer de kennis wordt, des te groter het risico van waanzin. Met name die wetenschappen waarvan het object niet onmiddellijk met de zintuigen kan worden waargenomen bergen de grootste gevaren voor fysieke onevenwichtigheden in zich.

Foucault constateert dat in de tweede helft van de achttiende eeuw een

ander begrip van waanzin opgang maakt. Niet langer wordt de waanzin gerelateerd aan de zondeval of aan een onveranderlijke, dierlijke essentie van een bepaalde categorie mensen. De waanzin wordt vanaf die tijd begrepen als de afstand die de mens tot zichzelf en zijn wereld in acht neemt; een afstand tot datgene wat direct, in de natuur, aan hem gegeven is. Modern gesproken, de mens lijdt onder een ernstige 'vervreemding' die alleen kan worden opgeheven door 'terug naar de natuur' te gaan; terug naar het eenvoudige leven zonder de overmaat aan intellectuele en kunstmatige prikkels waardoor het moderne leven zo geteisterd wordt.

Wat betekent dit nu voor vrouwen? Brita Rang constateert dat in de achttiende eeuw neurofysiologische interpretaties van waanzin buitengewoon in zwang raakten. Hysterie, zo luidde de medische diagnose, is een ziekte waarbij zenuwen en omringende omgeving op elkaar inwerken. De artsen concludeerden op grond van de zwakkere lichaamsbouw van vrouwen dat zij eveneens over een zwakker zenuwgestel beschikten dan mannen. Lichamelijke zwakte en morele zwakte worden onverbreekbaar aan elkaar geketend; en gezien de vrouw niet van haar lichaamsbouw bevrijd kan worden, zal ook haar geest in de boeien geslagen blijven.

Door hun zwakke zenuwgestel worden vrouwen des te ontvankelijker voor de kunstmatige prikkels van het moderne leven. De meeste vrouwen met intellectuele pretenties waren afkomstig uit de hogere klassen en als zodanig was hun positie al riskant. Meer dan de volksvrouwen komen zij in aanraking met allerlei de gezondheid bedreigende genietingen. Als zij zich nu ook nog eens overgeven aan de wetenschappen, is het helemaal afgelopen. Brita Rang: "Hun verzwakte lichamen, hun diffuse sensibeleit, hun morele poreusheid, worden door literaire fantasmen, wiskundige formules, filosofische redeneringen nog slapper, nog sensibeler, nog poreuzer. Zonder weerstand wordt het lichaam de klankkast van deze externe prikkels. Uiteindelijk circuleert de hysterie vrij in het vrouwelijk lichaam."

De remedie die tegen deze kwalen wordt voorgesteld, is eenvoudig en voor de hand liggend: in de schoot van het gezin kan de vrouw zich het meest succesvol afschermen tegen de overmaat aan deze prikkels. De man is de poortwachter die de deur op een kier houdt en nauwlettend toeziet dat er niet teveel buitenwereld naar binnen glipt.

Waar de door wetenschap en literatuur opgeroepen hartstochten de vrouw uiteindelijk met het hoofd tegen de muur van de dwaasheid doen oplopen, biedt het gezin een uitweg; daar worden de zorgvuldig gedoseerde emoties op de juiste wijze gekanaliseerd en ten nutte gemaakt. In plaats van intellectuele overtrokkenheid circuleert in het gezin het gevoel in de vorm van huiselijke ingetogenheid, bescheidenheid en stille, onopgemerkte werkzaamheid.

De man wordt in principe bedreigd door dezelfde gevaren, alleen is hij daar beter tegen gewapend. Niet alleen heeft hij een sterkere weefselstructuur, hij is ook moreel krachtiger. Brita Rang: "En juist dit feit is belangrijk. Wat namelijk bij een man wel en bij een vrouw bijna niet aanwezig is, dat is de kracht zichzelf te vormen, zich onafhankelijk te maken van de natuur."

In tegenstelling tot de vrouw wordt aan de man de mogelijkheid toegeschreven om een autonoom subject te worden. Dat is

Alle vrouwelijke hoogleraren aan de Universiteit van Amsterdam: in 1986 slechts vier procent van het totaal aantal hoogleraren.
Foto Muriël Agsteribbe

Grafzuil van een 'medica', een vrouwelijke arts.